

Herruutta, hallintaa vai vuorovaikutusta?

TEHDASYHDYSKUNTIEN MUOTOJA JA VAIHTEITA SUOMESSA. *

Tarmo Koskinen

DOMINATION OR INTERACTION:
FORMS AND DEVELOPMENT
OF MILL COMMUNITIES IN FINLAND

Administrative Studies vol 6 (1987): 2, 101—105

A Finnish paper mill community, defined as an interrelationship between the mill and the village, has experienced two stages of development: the company-dominated stage in the prewar years and the company-sponsored stage in the post-war decades. The company continues, however, as the gatekeeper of the community because of its land-ownership.

The cleavages produced in the mill are reduced by the expanding local welfare and many participatory activities in addition to the collective conscience as a sense of community, occupational pride and unique industrial past. The network of kinship relations and cultural continuity from generation to generation and neighborhood integrate the community. Common occasions and festivities characterize its leisure time. The survival of the employer-centered industrial closures of communities and localities in Finland until the 1970s is explained by the interaction of the "agrarianism" of the society and its power-structures, the unique forest-industrialization and the underdevelopment of the welfare state.

Because of the modernisation the company has withdrawn from community responsibility since the 1970s and the community capital has been offered for sale. The welfare state and corporate economic power have taken hold of the mill and the locality in this case and in general. The community has become, no doubt, an obsolete mode of industrial regime in contemporary Finland. New forms of administration are put to the test. The twilight of industrial communities implies the restructuring of the Finnish society.

Keywords: industrial sociology,
community change,
community power structures

Tarmo Koskinen, professor,
University of Vaasa, Raastuvankatu 31,
SF-65100 Vaasa, Finland

* Teksti perustuu kirjoittajan tutkimukseen "Tehdasyhteisö", johon ei erikseen viitata.

1. ESITEOLLISTA VIENTI- TEOLLISUUTTA?

Kartalla suomalainen teollisuusmaisema muistuttaa yhdyskuntien saaristoa, missä varhemmin yhden tuotantolaitoksen yritykset ja nykyään usean tehtaan integraatit ovat yhdyskuntineen hajautuneet metsäreviireilleen. Metsäsektorin yhdyskunnat toki värjäävät yleisemminkin suomalaiskansallista asumisen maisemaa, sillä maaseudun kylien elinvoima on selitettävissä vain tutkimalla, mikä on niiden asema metsäomistuksen, metsätulojen ja metsätyön virittämässä talouden perusrakenteessa (Oksa & Rannikko 1985).

Suomalaista yhteiskuntaa monin tavoin luonnehtivasta metsäteollistumisesta huolimatta esiteollinen aika värjää suomalaista teollisuutta, sillä *esiteollisten ruukkiyhdykskuntien* (ks. Kautovaara 1986) ja *teollistuneen Suomen tehdasyhdyskuntien sosiaalinen samankaltaisuus on silmään pistävää*. Samanlaisuus on yhden työnantajan ja yhden työpaikan "mykkää pakkoa" paikallisesti, mutta myös työsuhteesta seuraavia elintärkeitä ja rahapalkan ylittäväkin sosiaalisia etuja, joita ei muuten eikä muualla järjestyisi. Samanlaisuus on myös työväen pysyvyyttä, mikä heijastelee vaihtoehojen vetovoimattomuutta, mutta myös sukupolvesta toiseen virinnyttä suostumusta, mikä on enemmän yksilöllinen valinta kuin kollektiivinen ryhmäpäätös. Tuolloin paikallisessa työnantajan, työsuhteen ja työpaikan kolmiyhteydessä yhdistyvät markkinataloudellinen "leivän äiti" ja nykyajan sosiaalivaltio, minkä palvelutasoa on mitattava aikansa mitoilla ja valitsemiin vaihtoehtoihin verraten. Varhemmissa kuvauksissa nousevat pintaan patruunat kaikkien puuttuvina ja yliminän kaltaisina paikallisuvaikuttajina, mutta myöhemmät patruunat muuttuvat valtakunnallisiksi vaikuttajiksi sekä omissa järjestöissään että kansallisessa politiikassa. Teollisuus- ja tehdasyhdyskuntien luonnehdinta vain patruunoidensa kautta jättäisi tähdeelliset kysymykset avoimiksi.

Kalelan (1986, 98—102) mukaan *elämänmeno suomalaisissa paperiteollisuusyhdyskunnissa kokee olellisen muutoksen vasta 1970-luvulla*, jolloin yhtiökeskeinen ”huoltotoiminta” purkautuu ja päättyy. Vasta tuolloin siis ruukkivaihe katkeaa suomalaisessa teollisuushallinnossa. Miten ruukkiajan sitkeys, sen työnantajakeskisyys ja -valtaisuus, on selitettävissä suomalaisissa metsäteollisuusyhdyskunnissa, joissa tehtaat laitteineet ovat samaan aikaan teknis-taloudellisesti Euroopan huippua ja tuotanto kokonaisuutena globaalia kilpailua kestävä? Miten esiteollinen patruunamalli on ymmärrettävissä suurteollisen ajan yhdyskunnissa? Miksi esiteollinen malli ei synnytä mainittavia vastavoimia tai protestin muotoja, sillä kilpailukykyistä alaa ei voi leimata vastarinnan pesäkkeeksi?

Jos herruudella ymmärretään ylhäältä pakoitettua persoonallista komentovaltaa, hallinnalla taas rationaalisempaa asioiden kautta välittyvää valtaa ja vuorovaikutuksella vaihdon ja vastavuoroisuuden perustalle rakentuvaa järjestelmää (vrt. Bendix 1960, Burawoy 1985), tutkimustehtäväksi voi muotoilla pohtia, *miten nämä vallan muodot ilmenevät ja painottuvat suomalaisen tehdasyhdyskunnan vaiheissa*. Tehtävään pyritään vastaamaan sekä yhden taupaustutkimuksen että vertailujen avulla.

2. TEHDASYHTEISÖN TAPAUS: YHDYSKUNNAN PINTAA JA SYVÄRAKENNETTA

Tehdasyhteisön voi ymmärtää sekä työperäiseksi että alueelliseksi yhteisöksi, mikä *sosiaalisesti parhaimmillaan toimii sekä primääriryhmän että sisäryhmän kaltaisena kiinteänä kokonaisuutena ja mitä yhteisen työpaikan, työsuhteen ja työnantajan lisäksi yhdistää sekä ”oma” paikallishistoria että tietoisuus omasta erityisyydestä*. Vuonna 1818 perustettu Tervakosken paperitehdas alkaa jo 1800-luvun jälkipuoliskolla rakentaa eräänlaista malliyhdyskuntaa englantilaisten esikuvien (Saltaire ym.) kannustamana. Myös tehtaan jatkuva määrällinen kasvu edistää ylijäämän käyttöä tehdaskylän suunnitteluun ja viimeistelyyn. Ensimmäisenä aitona yhteisöinvestointina nousee harastuskeskus Seuratalo (1886) ja viimeiseksi jää uimahalli (1973). Tultuaan tehtaan pääomistajaksi 1920-luvulla Suomen Pankki jatkaa yhdyskunnan rakentamista.

Tehtaan juuret ovat kartanossa, mikä on lähialueen omistaja. Tehdaskyläkin rakentuu siten

vain ja ainoastaan tehtaan omistajien ehdolla. Varsinainen patruunavaihe tehdaskylässä päättyy vuosisadan vaihteeseen, johon mennessä välillisemmän hallinnan muodot on jo rakennettu (Seuratalo) tai luotu (ns. yhteisöharastukset). Viime kädessä tehdasyhteisö on tehtaan ja kylän kudelman, minkä saumattomuus heijastelee yhteisön elinvoimaa.

Vuoden 1918 sodan aikana tehdaskylässä punaisten ja valkoisten, erityisesti tehtaan paikallisjohdon, yhteistoimin vältetään avoin väkivalta, vaikka se lähiympäristön maaseudulla näkyy sekä taisteluina että teloituksina. Sodan ”verettömyydestä” paikakunnalla muodostuu kypsytyn tehdasyhteisön kivijalka, sillä toisenlainen sota tekisi yhteisön mahdottomaksi ja tehtaan ja kylän kudelman saumat ylittämättömiksi.

Paikallista vallan muotoa voidaan kuvata laajenevan vaihdon järjestelmäksi, minkä vallitessa tehdas kiinnittää ammattitaitoista, pysyvää ja sukupolvesta toiseen uusiutuvaa työväkeä, ja he taas saavat muihin ajankohdan vaihtoehtoihin nähden mielekäästä ja pysyvää työtä ammatteina ja työurina aipa sukupolvesta toiseen sekä myös elämänlaatuun jatkuvasti nostavan ympäristön, tehdaskylän, mikä rakennetaan tehtaan julkisivuksi eikä takapihaksi. *Järjestelmä on ensimmäisen tasavallan aikana tehdas- ja työnantajajohtoinen, mutta sotien jälkeisinä vuosikymmeninä tehdas- ja työnantajavetoinen, sillä yhtiö toimii enemmänkin yhdyskunnan resurssilähteenä kuin sen ainoana valtakeskuksena* uudessa yhteiskunnallisessa tilanteessa.

Aineellisen vaihdon järjestelmä on tehtaan ja kylän vuorovaikutuksen kasvualustana. Sosiaalinen vuorovaikutus edistää sitä, että tehtaan päivittäin uusintama työnjaon ja vallan hierarkia ylitetään ja ohennetaan siinä määrin, että paikallinen työväenliike jää varsin suppeaksi ja itseriittoiseksi toiminnaksi. Sitä ei edes pyritä tukahduttamaan, vaan se ryhtyy sotien jälkeen yhteistyöhön yhteisön säilyttämiseksi. Tehdasyhteisö ei siten olekaan ensisijaisesti työläisyhteisö, vaikka sen jäsenistä enemmistö on toki tehdastyöläisiä.

Perinteinen tehdasyhteisö osoittautuu toimivaksi ja myös mielekkääksi tavaksi valmistaa teollisesti erikoispapereita aina siihen saakka, kunnes hyvinvointivaltion nousu toisaalta ja paperitehtaan uudenaikaistuminen toisaalta todistavat yhteisön toisenlaisen talouden ja toisenlaisen yhteiskunnan tuotantovälineeksi. *Tultuaan 1970-luvulle työnantajavetoinen elä-*

mänmuoto osoittautuu hyvinvointivaltiossa aikansa eläneeksi kuten myös varsin työvaltainen tapa valmistaa teollisesti paperia. Toki yhdyskunnan paikallisuutta ovat jo pitkään vaika hitaasti rapauttaneet perheiden autoistuminen, uudenlaiset kuluttamisen ja vapaa-ajan muodot ja muut korkeampaan elintasoon, liikkuvampaan elämiseen ja runsaampaan vapaa-aikaan liittyvät ilmiöt. Tehtaan 150-vuotisjuhlat vuonna 1968 osoittautuvat yhteisön lipunlaskutilaisuudeksi. "Virallisesti" yhteisö kuolee vuonna 1983, jolloin "julma saneeraus" (lehdistön termi) johtaa tehtaan henkilöstön vähentämiseen puolella, yhdyskuntapäähöman myyntiin ja entisen elämänmuodon häviämiseen. Viime kädessä yhteisön häviämisen, mutta myös syntymisen ehdot ovat monessa suomalaisessa tehdasyhdyskunnassa samanlaiset kuin Tervakoskella (vrt. esim. Tikka 1986). Pohjimmaltaan kysymys onkin usein juuri *suomalaisen metsäsektorin paikallisista muodoista ja teollisen vallan ja järjestyksen historiallisista vaiheista Suomessa.*

Kun aineellisen hyvinvoinnin, itsetunnon (Identiteetti) ja vapauden kehkeytymistä luonnehditaan tehdasyhteisössä sen elämänkaaren aikana, päädytaan Asetelmaan 1.

Asetelma 1. Hyvinvointi, itsetunto ja vapaus tehdasyhteisön elämänkaaren aikana.

	Hyvinvointi	Itsetunto	Vapaus
Yhteisön kypsymissvaiheessa (1930-luvulta lähtien)	+	+	-
Yhteisön säilymissvaiheessa (1950- ja 1960-luvulla)	++	++	+
Yhteisön purkautumissvaiheessa (1970-luvulta lähtien)	+++	+	++
Tehdasyhteisön hävittyä (1980-luvun puolivälissä)	+++	-	+(+?)

Tehdasyhteisön hyvinvointi alkaa siitä, kun se on onnistunut ratkaisemaan eloonjäämisenä tehtaan ja kylän ja kun tehdastalouden ylijäämä alkaa näkyä yhdyskunnan tietoisena rakentamisena ja sen sosiaalinen jatkuvuus heijastua yhteisön kiinteytymisenä vuosisadan vaihteessa, mutta erityisesti kansalaissodan jälkeen. Hyvinvointia leimaa jatkuva määrällinen kasvu ja laadullinen monipuolistuminen aina siihen saakka kun yhtiö vetäytyy tehtaisiinsa, yhteisö purkautuu ja yhdyskunta kunnallistuu hitaammin kuin yhtiö haluaa ja nopeammin kuin kunta toivoo. Janakkalan suurimmasta keskuksesta 1950-luvun alusta on näet muodostunut 1970-luvulle tultaessa moniongelmainen taajama kunnalle. "Julma saneeraus" ei

johda asukkaiden hyvinvoinnin laskuun, sillä se on nyt valtakunnallisoin järjestelyin taattu, ellei menetyksenä pidetä puutarhamaiseman, ympäristöltään viimeistellyn yhdyskuntamuodon rappeutumista yhteisön mukana.

Hyvinvointi tehdasyhteisössä on vapautta suurempaa, sillä yhtiö toimii yhdyskunnan "portinvartijana". Vapaus kuitenkin kasvaa jatkuvasti, kun se määritellään riippumattomuudeksi "tehdasvallasta". Vapauden suurin aste saavutetaan silloin, kun yhtiö on vetäytymässä yhteisöstä ja rappautuva yhteisö alkaa taantua kunnanosaksi ja teollistuneeksi taajamaksi. Yhdyskunnan vapautuminen ei vapautakaan sitä omaehtoiseksi yhdyskunnaksi, vaan kysymys vapaudesta suomalaisessa teollisuusyhdyskunnassa 1980-luvulla joudutaan mieltämään hitaasti ja tuskallisesti uudelleen Tervakoskella.

Itsetunto, yhteinen tietoisuus oman yhteisön historiasta, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta, kytkeytyy yhteisön vapauteen ja hyvinvointiin. Voimallisimmillaan tervaskoskelainen itsetunto on yhteisön "luonnollisessa" säilymissvaiheessa 1950-luvulla. Se vaikuttaa vielä tehtaan noususuhdanteessa 1960-luvun alussa oman kunnan tavoitteluna, mutta kääntyy sitten jyrkään laskuun yhteisön purkautuessa yhtiöksi ja yhdyskunnaksi 1970-luvulla.

Tehdasyhteisön asema paikallisyhteisönä, yhtiön "oravanpesänä", jauhautuu kunnallistumisen lisäksi myös etenevän valtakunnallistumisen paineissa. Työelämän keskusjärjestöt ovat alkaneet ulottaa vaikutustaan tehtaaseen 1940-luvun lopulta lähtien siten, että tuloksena 1970-luvulla on "loppuun saakka säännelty" sopimus- ja neuvottelujärjestelmä (Kalela 1986, 93) tai "tehtaan sisäinen valtio", kuten Kasvio (1982) tätä ilmiötä kuvaa. Kun yhtiö slirtyy kansallisen konsernin, Enson, omistukseen vuonna 1986, on yhdyskunnan valtakunnallistuminen ja työnantajan "kasvottomuus" (Ensosta omistaa pääosan Suomen valtio, Suomen Pankki 10 % ja suurin osa kuuluu myös muille pörssi-yhtiön osakkeille) edennyt uuden askeleen samalla kun yhdyskunnan omaehtoisuus ja paikallisuus ovat väistämättä ohentuneet.

Välineeksi tulkittuna *tehdasyhteisö* on epäilemättä yhtiölle, sen omistajalle ja paikallisjohdolle, onnistunut ratkaisu ammattitaitoisen, itsensä uusintavan ja häiriöittä toimivan laitoksen luomiseksi. Palkkatyöntekijöilleen, erityisesti palkkatyöläisilleen, tehdasyhteisö oli myös kauan muita vaihtoehtoja vetovoimaisempi väline hyvinvointinsa nostamiseksi. Teh-

dasyhteisön kypsyessä siitä tuli jäsenilleen myös samastumisen kohde ja mielekkään elämäntavan muoto siinä määrin, että yhtiön vetäytyessä tehtaisiinsa yhdyskunnalle tuli ai-neellisten ja hallinnollisten ongelmien lisäksi samastumisongelmia.

Muuttuuko tehdas vähäisen kantahenkilös-tön leimaamaksi konsernin tulosityksiköksi, mikä Enson tahdistamana on väliin isompi, väliin taas pienempi? Korvaako yhteisöön juurtuneen paikallisjohdon sulavasti yrittystä ja alaa vaihtavat ammattijohtajat? Kun *hyvinvointivaltion ja modernin markkinatalouden liittoutuma aito-na byrokraatiana ei enää tarvitse tehdasyhteisö-jä toimiakseen, lankeaa sosiaaliselle sfäärille ja perheille tähdellisiä tehtäviä*, mutta tämä so-siaalinen muutos on jo oma tutkimusaiheensa.

3. TEOLLISEN HALLINNAN JA SUOSTUMUKSEN KEHKEYTYMINEN: VASTAUKSIA KYSYMYKSIIN JA KYSYMYKSIÄ VASTAUKSIIN

Ainutkertaisuudessaan Tervakoski ei ole sel-lainen poikkeus, ettei sen pohjalta voi laatia yleisempiä kysymyksenasetteluja tai luonnos-tella yleistäviä vastauksia. Työnantajakeskeis-ten, sosiaalisesti esiteollisten "taskujen", yh-dyskuntien ja yhteisöjen, sitkeän säilymisen — selittää itsenäisessä Suomessa modernin met-säteollisuuden hallintamuotona — yleisimmil-lään mutta ei yksinomaisesti kolmen ilmiöryp-pään kohtaaminen:

— *Yhteiskunnan ja sen valtarakenteiden agraarisuus, "isäntälinjaisuus"*. Sen vallitessa teollisuudella maataloudesta ja maaseudus-ta irrallaan on toissijainen merkitys ja palk-katyöllä ja -työläisillä ensisijaisesti avustava "palkollisen" vähemmistöasema. Työ-väenliike ei toimi agraarisuuden vastavoima-na sen enempää taloudessa kuin politiikas-sakaan (vrt. Allardt 1982). Työväenliike jää ensisijaisesti työväestön sisäiseksi ja väli-seksi liikehinnäksi "isäntälinjaan" verrattu-na.

— *Suomalaisen metsäsektorin nousu ja laa-jeneminen*. Tämä värjää koko taloutta, "se-mentoi" taloudellista vallankäyttöä ja sen kääntöpuolena hajauttaa *työntekijäkunnan* toisaalta takametsiin puun korjuuseen ja kuljetukseen ja toisaalta tehdasyhdyskun-tiin, teollisiin "taskuihin", joissa viriää oma-leimainen, enemmän tai vähemmän yhteisö-liinen elämäntapa ja joille on leimallista tuotannollinen sujuvuus ja vaihdon kaltainen

hallinnan järjestelmä poliittisista jaoista riip-pumatta (metsäsektorista ks. Raumolin 1984).

— *Suomalaisen hyvinvointivaltion viipyilevä kasvu ja sen alikehittyneisyys* muihin poh-joismaihin verrattuna. Palkkatyöläisyys on hyvinvoinnin takaamisessa vasta toissijai-nen perustelu. Suomalainen hyvinvointivaltio alkaakin muistuttaa muuta Pohjolaa vasta 1960-luvun lopulta lähtien (trendeistä ks. Alestalo & Uusitalo 1986).

Tehdasyhdyskuntien sosiaalisella muodolla on omaleimaiset vaiheensa, mitkä heijastele-vat suomalaisen yhteiskunnan kriisejä ja kään-nekohtia, mitkä ovat niin leimallisia juuri Suo-melle muusta Pohjolasta poiketen. Kun sovel-lan Giddensin (1984) perustelemia vallan muo-toja, päädyn seuraavaan luonnehdintaan teh-dasyhdyskuntien vaiheista (Asetelma 2.).

Asetelma 2. Tehdasyhdyskuntien vaiheita Suomessa.

paikallisvallan resurssit		tehdasyhdyskuntien tyyppiä
auktori-teettia	allokointia	
paljon	paljon	<i>Patruunavaihe</i> yhdyskunnissa 1. tasavallan aikaan. Yhtiöjohtoisuutta, tehdasvaltaa.
vähän	paljon	<i>"Mykän pakon" vaihe</i> yhdyskunnissa sotien jälkeen. Yhtiö- ja tehdasvetoisuutta.
vähän	vähän	<i>Savupiippujen purkuvaihe</i> yhdyskunnissa teollisuuden uude-naikaistumisen ja hyvinvointivaltion nousun seurauksena 1970-luvulta alkaen. Yhtiöt vetäytyvät tehtaisiinsa yhdyskunnista.

"Auktoriteetilla" voidaan ymmärtää vallan-käytön persoonallisuutta, laaja-alaista ja syvää puuttumista ihmisten elämään tarvittaessa ja välittömästi. "Allokointi" on sitä vastoin väliilli-sempää, tuotannontekijöiden ja työprosessin kautta välittyvää valtaa ja vallanalaisuutta, mikä näkyy työllisyytenä ja työttömyytenä, työ-tehtävien kirjona, verokertyminä ja muuna "mykkänä pakkona". Yhtiöiden juhlavissa his-toriikeissa auktoriteettiresurssit esiintyvät si-vistyksellisen ja yhteiskunnallisen nimikkeen alla (vrt. esim. Polin 1932). Jotta alan varsin saumaton toiminta kävisi ymmärrettäväksi, kuuluu myös *työntekijöiden suostumuksen luonne ja vaihtelu oleellisesti luonnehdintaan*. Patruunavaiheessa suostumus on *yksilöllistä* valmiutta vaihtoon, "mykän pakon" vaiheessa ensisijaisemmin *kollektiivista* valmiutta järjes-telmän kehittämiseen, mutta myös yksilökoh-

taista valintaa ja hyötymistä muihin vaihtoehtoihin nähden hyvinvoivasta järjestelmästä. Järjestelmän "suostumuksen särmää" on varsin vähän tutkittu siitä huolimatta, ettei koko järjestelmän toimintaa ja elinkelpoisuutta voi muuten edes ymmärtää.

"Savupiippujen purkuvaihe" on myös perinteisten, pohjimmiltaan ruukinkaltaisten, tehdasyhdyskuntien rapautumisen ja purkamisen vaihetta. Kun voisi ajatella, että metsäteollisuuden pula-ajan kokemukset 1930-luvulta olisivat jopa siirrettävissä 1970-luvulle öljykriisien jälkeisten muospaineiden aikaan, niin todellisuudessa 1930-luvun otteet ja toimet ovat kuin toiselta tähdeltä verrattuna 1970-lukuun ja sen jälkeisiin vuosiin (vrt. Sinkko 1986; Koistinen 1986). Markkinatalouden "luova hävitys", kuten Schumpeter asiaa luonnehtii, saa kovin erilaisia muotoja pinnalta katsoen samankaltaisessa tilanteessa. Yhteiskunnallisesti kahden ajankohdan eroavuus on jopa syvärakenteellinen: 1930-luvun toimien kasvu- ja laukaisualustana on paljon sekä auktoriteetti- että allokointivaltaa paikallisesti merkitsevä yhdyskuntien patruunavaihe, 1970-luvulla taas auktoriteettilta on hajonnut ja työvoimaansa vähentävät ja yhdyskunnista tehtäisiinsa vetäytyvät yhtiöt supistavat samalla paikallista allokointivaltaansa.

Metsäteollisuus on suurteollistumassa siten, että jäljelle jää kolmentyyppisiä yritysryppäitä: valtiollisia, osuustoiminnallisia ja kahden pankin (KOP, SYP) yksityisiä. Pääomakausautumina ne eivät tuota työpaikkoja, vaan välitöntä työttömyyttä, mutta myös metsätuloja. *Ala käy kasvottomaksi, byrokratian kaltaiseksi "mykäksi pakoksi" suomalaiselle yhteiskunnalle.* Ala aivankuin sammuttaa itsensä sosiaalisesti, ja siksi se tarvitsee Metsä 2000 -ohjelmia ja Suomi elää metsästä -kampanjoita muistuttaakseen merkityksestään ja saadakseen veronmaksajilta ja äänestäjiltä (eikä enää työntekijöiltään) ymmärtämystä valtiontaloudellisille energia- ja ympäristöhankkeilleen tai muille hankkeilleen, kun alan välitön merkitys on hämärtynt. Toki metsänomistus on samaan aikaan "hajasioittumassa" suomalaiseen yhteiskuntaan samalla kun metsän myyminen on käynyt aikaisempaa arvoitukseksi, jopa ennustamattomaksi ilmiöksi.

Ihmisten hallinta herruudella ja vuorovaikutuksella on kääntynyt välillisemmäksi hallinnaksi, mikä vain näyttää "samettisemmalta" aikaisempaan verrattuna. Viime kädessä suomalaisten tehdasyhdyskuntien muutos peilaa

monin tavoin yhteiskunnan yleisempää muutosta toisaalta valtakunnallistuvaan, toisaalta harvainvaltaisempaan suuntaan.

Valtakunnallistumisella voidaan tarkoitaa sekä valtion että valtakunnallisten keskusjärjestöjen (työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen) otteiden lujittumista paikallistasolla. Harvainvaltaistumista taas on nähtävissä siinä, että päätöksiä tekevien yksiköiden määrä vähenee, ja samalla sopijapuoliksi nousevat itseään täydentävät ylimmät järjestöelimet toimeenpanokoneistoihin. *Valtakunnallistuminen ja harvainvaltaistuminen saavat toki yhdessä aikaan ennustettavuutta, häiriöttömyyttä ja yhdenmukaisuutta suomalaisessa yhteiskuntataloudessa,* minkä päätöksenteon kasvu- ja laukaisualustana ovat sekä kansainvälisen kilpailun paineet että teknologian muutokset. Onko muutos luonnehdittavissa yleiseksi byrokratisoitumiseksi Weberin tapaan tai suomalaiskansalliseksi korporatismiksi? Millaisia paineita ja vastavoimia muutos virittää suomalaisessa yhteiskunnassa?

LÄHTEET

- Alestalo, M. & Uusitalo, H.: Finland. Teoksessa P. Flora (toim.): Growth to Limits, The Western European Welfare States since World War II, Volume 1, Sweden, Norway, Finland, Denmark, de Gruyter, Berlin 1985.
- Allardt, E.: Suomi Itä- ja Länsi-Euroopan välissä. Eripainos Mika Tivolian juhla kirjasta Pankkitoiminta ja talouspolitiikka, Helsinki 1982.
- Bendix, R.: Herrschaft und Industriearbeit, Europäische Verlagsanstalt, Mannheim 1985.
- Burawoy, M.: The Politics of Production, Factory Regimes under Capitalism and Socialism, Verso, London 1985.
- Giddens, A.: The Constitution of Society, Polity Press, Oxford 1985.
- Kaiela, J.: Näkökulmia tulevaisuuteen, Paperiliiton historia 1944—1986, Paperiliitto, Tampere 1986.
- Kasvio, A.: Teollisuustyö ja elämäntapa, Acta Universitatis Tamperensis, Ser. A, Vol. 134, 1982.
- Kautovaara, P.: Ruukin töissä, Kunnallispaino, Vantaa 1986.
- Koistinen, P.: Modernisation of Production and the Change in the Labour and Social Policy Functions of Modern Corporations, A Draft of a Paper for 11th World Congress of Sociology, 1986.
- Koskinen, T.: Tehdasyhteisö, Tutkimus tehtaan ja kylän kutoutumisesta tehdasyhteisöksi, kudelman säilymisestä ja purkamisesta, Vaasan korkeakoulun julkaisuja. Tutkimuksia No. 123. Vaasa 1987.
- Oksa, J. & Rannikko, P.: Kylä yhteiskunnassa, Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita, N:o 11, 1985.
- Polin, J.: Kymiyhtiön sivistyksellinen ja yhteiskunnallinen toiminta, Kouvola 1982.
- Raumolin, J.: Metsäsektorin vaikutus Suomen taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen, Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen Tutkimuslaitos C 51, Oulu 1984.
- Sinkko, E.: Puunjalostus pulassa 1930—1933. Teoksessa Yksilö ja yhteiskunnan muutos, Acta Universitatis Tamperensis. Ser. A, vol. 202, 1988.
- Tikka, T.: Yrityksen ja yhdyskunnan vuorovaikutus yksilöteistuu, Esimerkinä Rauma-Repola Oy:n saha Joensuussa. Yhteiskuntapolitiikka (1986):4.